

UMUMIY O‘RTA TA‘LIMDA “SAB‘AYI SAYYOR” ASARINI O‘RGANISH

Rustamov Qalandar Ravshan o‘g‘li

TDPU talabasi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada umumiy o‘rta ta‘lim bosqichida o‘quvchilarga “Sab‘ayi sayyor” asarini o‘qitishning ta‘limiy-tarbiyaviy ahamiyati, o‘qitish metodlari haqida ma‘lumotlar berilgan.

Kalit so‘zlar: Alisher Navoiy, hayoti, ijodi, o‘qitish, “Xamsa”, “Sab‘ayi sayyor”, ta‘limiy, axloqiy, tarbiyaviy.

O‘quvchilarni komil insonlar qilib tarbiyalashda Navoiy asarlari muhim o‘rin tutadi. Maktab o‘quv dasturlarida Navoiy hayoti va ijodini o‘rganishga yetarli miqdorda soatlar ajratilgan. 7-sinfda “Xamsa”ning “Sab‘ayi sayyor” dostonidagi beshinchi iqlimdan kelgan musofir hikoyati – “Mehr va Suhayl” hikoyatlari o‘rganiladi.

Dasturda mazkur mavzuga ajratilgan 4 soat davomida “Sab‘ayi sayyor” dostonidan olingan kattagina parcha o‘qib, tahlil qilinadi. “Sab‘ayi sayyor” dostonini o‘rganish uchun ajratilgan dastlabki ikki soatda hikoya matni ustida ishlab, uchinchi soatda tahlil qilinib, to‘rtinchi soatda bahs-munozara o‘tkazilsa, maqsadga muvofiq bo‘ladi. Dostondan olingan parcha o‘qituvchi tomonidan o‘ziga muvofiq tarzda uchga bo‘linib, har bir bo‘lak matn uchun alohida savol va topshiriqlar ishlanishi maqsadga muvofiq bo‘ladi. O‘qituvchi har bir bo‘limni o‘rgatishga bir soatdan vaqt sarflaydi va oxirgi soatda dostonning umumiy matni tahlili hamda hazrati Navoiy ijodi bo‘yicha o‘rgatilganlar yuzasidan munozara tashkil etiladi.

“Sab‘ayi sayyor”dan olingan parcha g‘oyat qiziqarli sujetga egaligi bilan ajralib turadi. Ammo o‘qituvchi asarni o‘tish jarayonida sujetgagina e‘tibor berib qolmasdan, uning badiiy jozibasi va estetik ta‘sirchanligi e‘tibordan chetda qolib ketmasligi kerak. Buning uchun asardagi eng qaltis vaziyatlarda har bir qahramon holati qanday ifodalanganligiga o‘quvchilar diqqati qaratilishi maqsadga muvofiq. Bu jihatdan Jobir bilan Suhaylning kema-dagi to‘qnashuvi, ayniqsa, Mehr tomonidan ozod qilingan Suhaylning qaroqchiga duch kelganda aytgan so‘zlari har ikki obrazning tabiatini ko‘rsatishi jihatidan g‘oyat muhimdir:

Dedikim: “Pahlavonlig‘ ermas ul
Kim, kishi makr birla urg‘ay yo‘l.
Teshib el kemasini hiyla bila,

G'arq etib suvga bu vasila bila.
Qolmag'on chog'da kimsaning joni,
Tutubon band aylagay oni.
Sen agar zohir etting itlikni,
Men senga ko'rguzay yigitlikni".
Savol va topshiriqlar bilan ishlash:

1. Suhaylning Jobir bilan suhbatida uning qaysi fazilatlari namoyon bo'ladi?
2. Jobirning "moli xarom" maqsadi bilan yashashini siz qanday tushundingiz?

Navoiy shunday insonlarni qanday ataydi?

3. Navdarshohning shaxsiy fazilatlari sizda qanday taassurot qoldirdi?

4. Mehrning fazilatlarini tavsiflang.

5. Mehr so'zi qizning nomini anglatish bilan birga yana qanday ma'noni bildiradi?

6. "Sab'ayi sayyor" dostoni voqealarini tasvirlashda yozuvchining mahorati nimada deb o'ylaysiz?

7. Suhaylning qaysi sifatleri sizga yoqdi?

8. Jobirning qaysi harakatlarini ma'qullaysiz?

9. Hikoyadagi Mehr timsoliga baho bering.

10. Hikoyaning qaysi jihatlari sizda yaxshi taassurot uyg'otdi?

Aqliy hujum: "Yaxshi inson deganda kimni tushunasiz?"

O'quvchilar fikrlari doskaga yozib boriladi va umumlashtiriladi. Dostondagi qahramonlarning yaxshi-yomon sifatleri tavsiflanadi.

Matnning davomi o'qitilib, asar qahramonlarining sifatleriga e'tibor berib borish talab etiladi.

Guruhlarda ishlash: Muhokama va munozara uchun guruhlariga quyidagi topshiriqni berish mumkin.

Suhayl va Jobir timsollariga qiyosiy tavsif bering.

Suhaylning tabiatiga xos eng ezgu jihatlar, Jobirga xos yaxshi-yomon xislatlarning qay tariqa namoyon bo'lganligiga bolalar diqqati tortilishi lozim. Shunda ham quruq ta'kid yo'li bilan emas, balki so'zlar zamiridagi ma'noni ilg'ash yo'lidan borish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Fikrlar himoyasi: Guruh sardorlari timsollar bo'yicha o'z guruhlari fikrini himoya qiladilar.

Javoblar taxminan quyidagicha bo'lishi mumkin:

Jobir o'z nazarida jasur, topqir, qo'rqmas va epchil kimsa. Ammo uning qilmishlari Suhayl nazari bilan idrok etilganda, o'zgacha qiymat kasb etadi.

Suhayl – nomus kishisi. Shuning uchun ham u oshiq'-ma'shuqlarning barcha ko'rguliklarida o'zini aybdor hisoblaydi. Bu hol asarda yigitning zindondan Mehr tufayli ozod etilgach, u bilan so'zlashgandagi holati tasvirida juda ta'sirli aks etadi:

Sidq bildi yaqin aning so'zini,

Sa'y ila asray olmadi o'zini.

Ohidin o't dimog'ig'a tushti,

Dilbarining ayog'ig'a tushti.

Qildi faryodu bordi andin hush,

Mehrni hayrat ayladi madhush.

Suhayl to'g'riso'z odam bo'lgani bois Mehrning izohlariga ishonishi va hozirgi holatidan uyalib, hushdan ketishi dostonida juda ta'sirli ifodasini topgan.

Mashg'ulotlarda asarning boshqa qismlari yuqoridagidek tahlil qilinadi, mustahkamlanadi, bahs-munozara o'tkaziladi.

Mustahkamlashni Klaster, slaydlar va quyidagi savollardan foydalangan holda tashkil etish mumkin.

1. "Mehr va Suhayl" hikoyasi timsollariga tavsif bering.
2. Asar qahramonlari Mehr, Suhayl va Jobir ismlarining ular xarakteriga, amallariga va ma'naviy qiyofalariga mosligini sharhlang.
3. Nima deb o'ylaysiz, Jobir hammadan ko'proq kimga jabr qildi?
4. Navdarshoh timsoliga tavsif bering.
5. "Sen agar zohir etding itlikni, Men senga ko'rguzay yigitlikni" misralaridagi "itlik" va "yigitlik" so'zlarini sharhlang.
6. Asar haqidagi taassurotlar bayoni.

Mehr va Suhayl hikoyatining yetakchi mavzusi sevgidir. Bu sevgi samimiyat, vafo va sadoqat, mardlik va jasorat, ezgulik kabi fazilatlarni mujassamlashirgan. Sevgi oshiq'larga kuch-qudrat jasorat bag'ishlaydi. Ular birgalikda qaroqchi Jobirni yengib g'olib chiqadilar. Samimiy sevgiga bo'lgan sadoqat, zolim, munofiq shaxslarga nisbatan nafrat, ularga qarshi shafqatsiz kurash bu hikoyatning asosiy g'oyasidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Alisher Navoiy. Mukammal asarlar to‘plami. 20 jildlik. J. 9. - T.: Fan, 1992.
2. Alisher Navoiy. Sab‘ayi sayyor (Nasriy bayoni bilan). -T.: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa birlashmasi,1991.
3. Omanova M.A. The traditional motives in the plot and composition of realistic novels // “Theoretical & Applied Science” International Scientific journal Philadelphia, USA. 2019. - P. 412-415. (Impact Factor - 8.7).
4. Omanova M.A. **Updating views on literary heroes and glory in the novels of the period of independence** //Novateur publications JournalNX-A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal. Volume 6, ISSUE 10, Oct. 2020 - P 415-419. (Impact Factor – 7.223).